

AMEDEO DI FRANCESCO

AZ ÚT ÉS A ZARÁNDOK: A GARABONCIÁS JELKÉPE DSIDA JENŐ KÖLTÉSZETÉBEN

Váratlanul és otthonosan, magányosan és lármásan, nyugtalanítóan és könnyedén bukkan elő hirtelen garabonciásunk a Dsida-hagyatékából, és titokzatos lényének ismét más arcát fedi fel.¹ Csak néhány versorról van szó, melyet a költő szinte véletlenül, játékosan vetett papírra. Értékét viszont épp e kifejező spontaneitás képezi, mellyel költőnk egy összetett szellemiség zajának ad hangot, melyben a bánat a reménységben, a lét kételyei pedig a szilárd és erős hitben oldódnak fel, s az emberiség szellemi és egzisztenciális útvonala akkor találja meg értelmét és beteljesülését, amikor eléri azt a dimenziót, amely mindent felülmúl és mindent szavatol. „Zarándok lettem és hívó keresztény”²: íme a verssor, amelyből kiindulva Dsida egész poétikáját rekonstruálhatjuk, s amely felfedi mind az embert, mind a költőt. E kétagú szerkezet értelmezési támpontként fogható fel Dsida egyszerű és világos, erőteljes és megnyugtató, szép és tiszta költészetének esetében.³ A furcsa garabonciás-figura segítségével szeretnék e költészetbe hatolni, arra törekedve, hogy azt az intertextuális hálót azonosítsam, amely a garabonciásnak szentelt költemény tematikáját Dsida költői gyakorlatának értékszerkezetéhez köti. Verssoronként szeretném olvasni ezt a költeményt, érzékelve suttogásait és árnyalatait, látomásait és gondolatait, sugalmazásait és reflexióit. Az elegáns kompozíció már az első versszakban sugallja a mítosz rejtelmes lehetőségeinek egy másfajta értelmezését:

¹ DSIDA Jenő: *A garabonciás*. In: KABÁN Annamária–MÓZES Huba (szerk.): *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában*. Budapest, 2001. 167.

² Amint tudjuk, e csodálatos verssor *A pántos kapukon túl* című költeményben olvasható. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. Budapest, 1980. 183.

³ A Dsida-kritika következő munkáit használtam fel e tanulmányban: LENGYEL Balázs: *Dsida Jenő – negyven év távlatából*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 5–14.; KABÁN Annamária–MÓZES Huba: *A szellem és a szerelem. A Dsida-hagyaték feldolgozásának kérdéseiből*. In: SZABÓ B. István (szerk.): *Feltáratlan értékek a magyar irodalomban*. Budapest, 1994. 353–361., mely kisebb változtatásokkal az *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában* utószavaként is megjelent, i. m. 183–191.; CSÁSZTVAY Tünde: *Nekünk mindent szabad? Dsida Jenő ismeretlen szerelmes levelei és versei*. In: *Feltáratlan értékek a magyar irodalomban*. 362–369; POMOGÁTS Béla: *Költő a Kálvárián. Dsida Jenő: Nagycsütörtök*. In: Pomogáts Béla: *Kisebbség és humánium. Műértelmezések az erdélyi magyar irodalomban*. Budapest, 1998. 104–114.; CS. GYÍMESI Éva: *A megtalált verőfény (Dsida Jenő)*. In: uő.: *Kritikai mozaik. Kritikai esszék, tanulmányok 1972–1998*. Kolozsvár, 1999. 43–46.; CS. GYÍMESI Éva: *A pajzán angyal (A szent és a profán Dsida költészetében)*. Uo. 193–201.

Olyan a nap, mint jó cirógatás,
és friss léptekkel rovom az utat,
én: esőt hozó garabonciás.

Részlet, kijelentés, látomás: a kezdet egyszerű, de ugyanakkor fenyegető, a verssorok egy nagyobb, teljesebb egység részei, mely mégis bizonytalan tökéletességében, amint egy teljesen találó fokozásban a zárt és tömör egyszótagú szó találkozik a befogadó és megbékítő több szótagú szerkezettel. A verselés szerkezete archaikus és hagyományos szeretne lenni, provokatív modernsége azonban lelepleződik a robbanni kész belső diskurzus zokogó soráthajlásaiban. Az alliteráció nem elárasztó, sem zajos, szinte nincs is jelen. Bár nehéz lenne nem észrevenni a költő azon szándékát, hogy a szókészleteti anyagot olyan zenei játék során formázza, mely a kórus harmóniáját idézi a mássalhangzók találkozásakor, melyek egy kiteljesült tájat alkotnak a meredek lejtők és sima területek váltakozása révén, a festői hozzáállás olyan tollat használ, amely valójában metsz írás közben, olyan szóhasználat és mondatszerkezet segítségével, amelyek kísérik és kiegészítik a metszési munkálatot. Erőteljesen sugalmazó költői eljárás ez, mely az ábrázoló szónak hangzásbeli domborulatot kölcsönöz, kihasználja a magas és mély hangrendű szavak váltakozását, ahogyan az első és harmadik verssor is ellentétet alkotnak. Erőteljes azon intertextuális kötelék is, amely Dsida szellemi világát tartja össze: egy évvel korábban így fejezte ki magát: „Sötét altató őszi délután/ az álmaimat keresem:/ jácintvirágú, babérkoszorús/ álomarc után rovom az utat/ Tündérországban csendesen.”⁴ Ismét megjelenik az „út”, ismét a „zarándok-költő”: ez utóbbi ismét végigjárja az elbűvölő álombeli téma meredek, káprázatos ösvényeit, mely régmúlt, mitikus tájakat idéz, illetve emlékezeti, nosztalgikus helyeket, melyek a történelem során megsérültek; máshol „görnyedt háttal a kusza vonalak/ értelmét keres”,⁵ vagyis az alkotási tevékenység értelmezésének pillanata nem választható el az életértelmezés okozta változásoktól. Innen ered az embert körülvevő tragikusság érzete, a megfejthetetlen titoké, mely körülölel embert és garabonciást, aki fájdalmas grimaszával és sötét árnyékával valamiképpen segíti a kifejezést:

Amerre jártam, mindig beborult,
az ég ívéről lehullt a jövő,
s a bokrok között zokogott a múlt.

E versszak az egyetemesség jegyében áll. Az első sor kétségbevonhatatlan tényként közöl, egy előzetes ismereten alapuló diskurzus eredménye szeretne lenni. A cezúra matematikai pontossággal történő beállítása nem-

⁴ Az *Esőcseppek* első szakasza, in: KABÁN Annamária–MÓZES Huba (szerk.): *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában*. 162.

⁵ A *Sárba zuhan a nap* utolsó sorai, in: *Dsida Jenő válogatott versei*. 19.

csak a jellegzetesen magyar ritmushagyományra való utalást jelzi, hanem a garabonciás világának – tragikus és groteszk között álló – kettőségét is. „Az ég ívéről lehullt a jövő”: borzasztó, mindennapos apokaliptikus esemény avagy mesterkéltséggel messiási várakozás valamire, ami be fog következni vagy pedig végérvényesen elveszett? A következő verssor még csak részleges választ tud nyújtani e kérdésre, amint az eltűnő, sőt bujdosó múlt hangutánzó zokogásba fül az alliterációban. „Amerre én megyek: lángot vetnek a hazugság-erdők”: az *Apokalipszis*⁶ kezdete lexikai szempontból is megerősíti a katartikus útvonalat „egy hívogató, fekete, borzalmas kereszt” irányába. Elkerülhetetlen és feltartoztathatatlan út ez, egyszerre tragikus és felszabadító. A megmentő apokalipszis felé vezet, hol minden megújul az egység nevében, hol a múlt emlékeivel együtt burkoló ködbe vész. Ugyanakkor a költőnek saját elméjében történő utazása is ez, hol egy különleges és egyben természetes gondolati káosz az abszolút és ugyanakkor törekeny harmónia látomásához vezet, mely harmóniát örökkön keressük, de mely mindig elérhetetlen marad. „Higgyem, tündérek hada száll át,/ amerre jártam ...”⁷ A végkifejlet vágyott és ideiglenes, a lélek azon láthatatlan része, mely mégis gyűjtőpontja számos létezésnek: „Hiszen mindenki szíve voltam.”⁸ A mindenségben való részvétel és az egyetemes sors a garabonciás-figurához közelíti a költőt: a költői szerep örökös jelenléte ez, az örökös kutatásé: voltam „az utasoknak mindahánya/ helyett aggódó kapitánya./ Én jártam mindig minden útban, [...]. Költő voltam.”⁹ A bosszús kihívás azonban, amelyet a költő önmaga és a világ felé irányít, nem feltétlenül gúnyos, nem tagadja feltétlenül annak a lehetőségét, hogy megkaparintsuk a tovatűnő pillanatok ideiglenes örömeit:

Most itt járok és kacag a nap mégis.
 Úgy, de úgy meg tud ma örvendeztetni
 Ez a nagy-nyugodt, boldog csakazértis.

Cinikussá akkor is válhatunk, ha meg akarjuk a sorsot bosszulni. Mindig létezik valami vagy valaki, aki örül nekünk vagy egyszerűen gúnyolódik velünk. Mindig akad valaki, akit nem zavar a jelenlétünk, cselekedeteink, gondolataink. Jelentős e versszak második sorának szerkezete: az első rész hat szótaga látszólag rendetlenül szökell és annak a helyzetét tükrözi, aki – immár ügyesen rendezkedve – a második részben egy hét szótagú ígén pihen. Nem tehetünk mást, nem érhetünk el mást, mint

⁶ *Dsida Jenő válogatott versei.* 29.

⁷ *Hulló hajszálak elégiája.* In: *Dsida Jenő válogatott versei.* 115.

⁸ Uo. 114.

⁹ Uo. Ugyanezt az érzést kelti a *Közöttük élek* című költemény, in: LISZTÓCZKY László (szerk.): *A megmérő idő. Az emberélet fordulóí romániai magyar költők verseiben.* Sepsiszentgyörgy, 1996. 180.

megrázkódjunk a borzongástól, melyet a váratlan csend és a mély szkeptizmus okoz. Valójában az egész versszak egy pszichológiai oximoron, pojácai paródiázás, egy függőben levő pillanat az elhárítás és a felelősség között. Az ember megenged magának egy szünetet, a költő azonban nem, s kiterjed rá a vonzó és befogadó világmindenség világossága és meleg ölelése. Dsida víziója olyan színellentétet tár elénk, mely akár beavató metafora is lehetne, olyan invenció, amely növeli szereplőnk szimbolikus erejét. Dsida mesteri vonásokkal rajzolja át az archetípus alakját: folytonos kísérletezés, véget nem érő felszentelés, örökös alakulás jellemzik, tetten érik titokzatos visszafogottságában és visszaszolgáltatók a modern ember érzékenységének. A szenvedő költő is belehelyezkedik a botor és okos koldus hiú szerepébe, olyannyira, hogy megosztja bánatait és gondjait, kiemelve álarcát, álruháját, hogy felfedje gúnyos kacaját, tekintetét, törekeny létét. Ily módon csendes, gondolkodó megnyugvásba menekülhet, egy nő tárt karjai közé, mely szerelem és természet jelképe is egyben:

Szinte hallik, hogy elszáll, ami bús,
s virágkoszorús asszony ül elébem:
kalászt érlelő örök Július.

A lélegzetet visszatartjuk, miközben a váratlant, a szokatlant, az örökösön bolyongót próbáljuk tetten érni: a gondolatot és diskurzust tehát két cezúra tagolja. A sziszegő hangok magukkal ragadják a kibírhatatlan súlyt, hogy egy kimagasló figura hatalmába kerithessen bennünket, olyannyira, hogy ne legyünk képesek különbséget tenni jó és rossz, szép és rút, erény és bűn között. Fojtogató ölelése egy örökös paradicsomi állapotban éltet, csillogó sárgásarany színvilág nyomasztását érezzük a pillanatnyi élvezetben. Buja nyugalomnak örvend itt a különben drámai szellem: azt állíthatjuk tehát, hogy e versszak irodalmi távlata abban a képességben rejlik, mely révén e nyugtalan, bolyongó szellem hanyatló szürkeségét a szokatlan szépség meleg színeibe öltözteti. A pihenés nem nyugtalan többé, a lélegzet már nem kapkodó, a gondolat nem gyötrő: garabonciásunk, ki kissé mindig félszeg, de soha nem ostoba, ezúttal szívére hallgat, megteszi mindazt, amit a mitológia megtagadott tőle, örül a nagylelkű, barátságos természet ajándékainak. „Amerre végtelenbe tágult/ szellemem zúgva végigszáguld”¹⁰: a rohamos, feltartoztathatatlan utazás egyben átlépés a lélek területére, melynek pihenésre van szüksége s melynek során elbűvölő tapasztalatokra kerül sor. Olyan állapot ez, amely elhárítja az ideiglenességet, az illuzorikus pillanatnyiságot, s végtelen időtartamot igényel. A természet szigorú törvényeinek a felfüggesztésére törekszik, egyfajta megújult, hatalmasabb világrendre áhítozik:

¹⁰ Hulló hajszálak elégiája. In: Dsida Jenő válogatott versei. 116.

Ma nincs a szélben semmi szétdúló,
még a szívem se fogja el a bánat:
ez itt boldog hely, szép kiránduló.

A természet átalakítja vándorunkat, kinek keble feledett élvezetektől duzzad: mindaz, ami előre visz bennünket az életben, többé nem képes elválasztani, megosztani, részletekre bontani. Az élet maga nyújtja örömeit, a teremtett világ feltálalja magát, hogy csodálhassuk, élvezhessük: de ahhoz, hogy mindez bekövetkezessen, nyitottak kell lennünk a szent, a titok felé. Emiatt tehát egyetértek a Dsida költészetére vonatkozó következő gondolattal: „A teremtett világot nem viheted magaddal, csupán annak az örömét, hogy részese lehettél, eltartott téged, és közben kedvedre csodálhattad a szépségeit.”¹¹ Dsida garabonciása is hajlandónak mutatkozik e hitnek köszönhető metamorfózis megtapasztalására, ha nem másért – tennem hozzá én kissé maliciózusan, ahogyan szereplőnknek is kedvére lenne –, azért, hogy visszakapja erejét és bátorságát a kijelölt egzisztenciális út folytatásához. Az eddig elhangzottakat pedig az *Örök útítársak* első sorai erősítik meg: „Ez első versem, mit Hozzád írok,/ ki pályatársa lettél zord utamnak,/ ki megfogod kezem, míg bűg a gép,/ s az állomások mind mögém rohannak.”¹² Itt minden *állomás* egy életévet jelent, a *zord út* pedig az egész életet! E versszak pedig boldog sziget szeretne lenni, hiszen „Jaj, holtaink, az élet fut merészül.”¹³ Az örökös elmúlást, az idő feltartóztatásának a lehetetlenségét, a pillanat megállításának a szükségességét szeretné Dsida a garabonciásról ábrándozva itt is kifejezni. A garabonciás pedig maga a költő, aki megpróbálja megállítani a pillanatot, de elvész az idő múlásában. Valójában erőteljes ellentét áll fenn az idő megállításának a szükségessége és egy tökéletesen szabad térre való vágyakozás között: olyan ellentét ez, amely az élet és halál újra megtalált egységében oldódik fel. A folyamatosság gondolata lehetővé teszi, hogy legalább részben megtaláljuk saját küldetésünket, s hogy az emberiség történetét egy tágabb megváltási folyamatba helyezhessük.

Olyan jó volna egyszer valahára,
ha utolsó kép ez lenne szememben
és felírnám a vén világ falára.

Garabonciásunk, levetkőzve immár szélhámos-jelmezét, többé nem a mítoszbeli, arrogánsan önhitt figura, nem is a közismert hivatásos személyvesztő: „Már nem siet bolondul/ sehová.”¹⁴ S még ha továbbra is

¹¹ CS. GYÍMESI ÉVA: *A pajzán angyal (A szent és a profán Dsida költészetében)*. 193.

¹² *Dsida Jenő válogatott versei*. 162.

¹³ *Prérvadászok*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 197.

¹⁴ *Február, esti hat óra*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 117.

szándékában áll „bolyongani faluról falura”¹⁵, garabonciásunk a szellem eszményi és megismételhetetlen képében szeretne megállapodni. Dsida költészetének egyik leghatásosabb pillanata tárul itt elénk, ég és föld között ingadozva, mindig a tovafutó életre támaszkodva, mégis odafigyelve az isteni sugallatra. Szinte magaménak érzem a következő értékes megjegyzést: „Amikor azt mondom, hogy Dsida misztikus költő, Dsida beavattott, akkor nem sötét titkok tudójaként jellemzem őt, hanem a legnagyobb áldást, a transzcendens világot otthonosan megélt ember képességét érzem ezen.”¹⁶ Talán tévedek, de erős intertextuális köteléket érzek itt Vörösmarty e híres verskezdő soraival: „Hová merült el szép szemed világa?/ Mi az, mit kétes távolban keres?/ Talán a múlt idők setét világa,/ Min a csalódás könnye rengedez?” Természetesen, Dsidát más szándék vezérli, költőnk az én és a világ közötti szakadékot szeretné csökkenteni, s abban reménykedik, hogy a megismételhetetlen és törekeny jelen segítségével nyomot hagyhat a kemény múlt kérgén. Nem feledhetjük azonban, hogy a „vén világ” más helyen már „vacak világ”; s azt sem, hogy Dsida maga idézi Vörösmarty említett költeményét az emberi lét titokzatosságával kapcsolatban.¹⁷ Mély sóhaj, vágyakozás, ártatlan óhaj alkotja e versszak szelős dallamát, erre épül a mindent magába foglalni, mindent kifejezni akaró stílus parabolája, mely semmit sem szeretne mellőzni: szándék és rezignáltság váltják és egészítik ki egymást, remény és bánat párbajozik egymással a kimerült lélekben, mely mindenképpen az emberi történelmen kívültre helyezi magát. Mindezt pedig egy tömör pillanatnyi zárójel közvetíti:

Legyen, maradjon énrólam is emlék.
Itt jártam: Anno, 1926. Július 21. –
... S észrevétlenül, lassan továbbmennék.

Dsida költeményének a jelszava a „zarándok”. Találkoztunk már vele, s nem véletlenül fogjuk megtalálni a *Csokonai sírjánál* és a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt*¹⁸ című költeményekben. Ez utóbbiban szereplőnknek egy utólagos meghatározását is megtaláljuk: a „dudorászó méla zarándok” egyfelől a költőt idézi, aki maga rajzolja meg saját alkotói vonalát, másrészt pedig annak a helyzetére mutat rá, aki szellemi kiteljesülése

¹⁵ *Tükör előtt*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 202.

¹⁶ CS. GYÍMESI ÉVA: *A pajzán angyal (A szent és a profán Dsida költészetében)*. In: Cs. GYÍMESI ÉVA: *Kritikai mozaik. Kritikai esszék, tanulmányok 1972–1998*. 195.

¹⁷ Vö. DSIDA Jenő: *Kereszténység és életöröm*. In: *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában*. 149. Érdekeségként megjegyezzük, hogy ugyanitt Dsida, a kereszténység védelmére kelve, olyan argumentumokkal szolgál (például a kánaáni esküvő szimbológiája kapcsán), melyek Henryk Sienkiewicz *Quo vadis?*-ában is megjelennek.

¹⁸ *Dsida Jenő válogatott versei*. 145. Továbbá: In: *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában*. 126.

érdekében nem ismer fáradtságot, csakhogy meghallgatásra találjon. Dsida költeményeiben szinte rögeszmésen sok mozgást kifejező igét találunk („fut”, „indul”, „jár”, „jön”, „jut”, „megy”, „rohan”, „setteng”, „suhan”, „száguld”), az „út”, útvonal fogalmával és annak szinonimáival („ösvény”) együtt. Számptalan költeményből idézhetnénk, de ezúttal csupán a Psalmus Hungaricus¹⁹ gyötrő fájdalmaira utalnék, hisz a legkifejezőbbek az ember és poeta szintézisének szempontjából: „Idegen vérű és beszédű/kenyeres jó pajtásaim./ kikkel együtt bolyongtam az emberség ligetét [...] Nekem is fáj hogy búcsúszom./ mert immár más utakra kell mennem.” Az utazás a megismerés és a költészet metaforája is, a költő állapotáé, illetve az európai irodalmi művek olvastán át a magyar szövegekhez való visszatérése. Éles és ugyanakkor jogos ellentét keletkezik intertextualitás és identitás, az Európához való (erőltetett) tartozás és magyar jellegzetesség között; a választás pedig határozott, elkerülhetetlen, mélységesen motivált és motiváló: megmaradni mint „magyar sziget a népek Óceánján”. Innen ered a keresés fogalmának jelképisége, melynek ugyancsak rengeteg rokon értelmű megfelelőjével találkozunk („ás”, „keres”, „kutat”, „sejt”). Egy tévelygő utazó álmai és lidércnyomásai ezek, megbotránkozató áttetszések, melyek felfedik az élet, a történelem, mindannyiunk és mindegyikünk meztelenségét, az éjszaka beálló sötétsége és az álom hirtelem felvillanásai közötti nyugtalan mozgást.

A garabonciás, a cél nélkül bolyongó örök diák, aki saját útját járja, „az élet és halál titkát kutató” igaz vándorként jelenik meg itt.

* * *

A garabonciás-költő folytonos belső monológja négy évvel később, 1930-ban újul meg artikuláltabb formában a *Menni kellene házról házra* című rövid költeményben. A megoldatlan helyzet erőteljesen és vigasztalan állandóként kerül ismét felszínre:

Nem így kellene hűvös, árnyas
szobából, kényelmes íróasztal
mellől szólani hozzátok, jól
tudom. Menni kellene házról
házra, városról városra, mint
egy izzadt, fáradt fanatikuss
csavargó. Csak két égő szememet,
szakadozott ruhámat, porlepett
bocskoromat hívni bizonyságul
a szeretet nagy igazsága mellé.
És rekedt hangon, félig sírva,
kiabálni minden ablak alatt:
Szakadt lelket foltozni, foltozni!

¹⁹ Dsida Jenő válogatott versei. 204–212.

tört szíveket drótozni, drótozni!²⁰

A garabonciás költőnk kényelmetlen alteregója is, nyugtalan lelkiismeret, hasogató kétely, mely mindent bizonytalanná tesz. Költőnknek szüksége van igazolni – a szó erején túl – a mindenségben való részvételét: a legtalálhatóbb szó is hidegnek, elégtelennek, fölöttébb részlegesnek bizonyulhat. Ez esetben a költőnek önmagát kell adnia, kizárólag önmagát: a szó csupán közvetítő, míg ha a szeretetet éreztetni akarjuk, közvetlenségre van szükség. Innen ered a garabonciás feltételezett különössége, akinek spontaneitása, szimbolikus meg sugalmazó hatása a szívekbe és a tudatba, az elmébe és a lélekbe hatol. De miért pont a garabonciásnak sikerülne könnyebben az, amit költőnk csupán nagyobb szenvedés árán érhet el? A válasz paradox módon (de vajon tényleg paradoxon-e?) ugyancsak Dsida költészetében található. A költő szándéka az emberiséget megváltoztatni, vagy legalább megérinteni, megindítani, egyesíteni a részt az egészszel, az egyént visszaadni a közösségnek, az egyet a soknak, a kezdetet a végnek. Hitelessége ebben az esetben annak van, aki „bolyongó”²¹, „kóborló”²², aki – amint említettük – „fáradt fanatikus csavargó” akar lenni, aki „csatagos utakon csavarog”²³, aki „dúdolva ballag”²⁴, aki bátran bevallotta, hogy: „éjsötét nagy pusztaságon/ étlen-szomjan vágok át”.²⁵ A garabonciás ez esetben nem félelmet kelt, hanem szeretetet és megértést, nem rászedni akar, hanem segíteni, nem ámitani, hanem megosztani: alakja meggyőzővé, barátságossá válik, mely elkísér az egzisztenciális utazáson. Garabonciásunk többé nem becsapni akar hamis bizonyosságokkal, hanem érdes kezét nyújtja annak, aki a remény „vándorbotjára” szeretne támaszkodni.²⁶

²⁰ Uo. 242.

²¹ I. Csokonai sírjánál és A félelem szonettje. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 145–150 és 156.

²² Vö. DSIDA Jenő: *Kóborló délután kedves kutyámmal*. In: *Égi mezőkön. Vallomások versben és prózában*. 100–110.

²³ *Bútorok*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 89.

²⁴ *Az utcaseprő*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 82.

²⁵ *Húsvéti ének az üres sziklasír mellett*. In: *Dsida Jenő válogatott versei*. 127.

²⁶ Dsida költészetéből nem hiányoznak az ellentmondások. Ez nem annyira meglepő egy ennyire összetett szellemi kontextusban, mely bátran vállalkozik az igazság bármily morzsájának a fáradságos keresésére. Nem csodálkozhatunk tehát a látszólagos öntagadáson, mely a *Hálóing nélkül...* című költeményben észlelhető. In: LISZTÓCZKY László (szerk.): *Isten kezében. Romániai magyar költők istenes versei*. 457–458. Ami pedig tárgyunkat illeti, figyelmet érdemelnek a következő szavak: „se vándor./ aki meredélyre kaptat, se út, se cél – és költő sem vagyok”. Az ellentmondás valószínűleg csupán látszólagos, hiszen e költemény megírásakor Dsida emberi és költői útjának végén képzele magát: Isten előtt tehát nem lehet sem „vándor”, sem „költő”, azonban olyan emberi és szellemi meghatározók ezek, melyek végül hozzásegítették célja eléréséhez.